

TESTUINGURAKETA

1. Estraktibismoa

1.1.- Sarrera

Erauzketa-prozesuak gizarte- eta ingurumen-arazo kezagarri bihurtu dira, eta munduko ia bazter guztietan errepikatzen da. Latinoamerikan, hainbat modutan ikus dezakegu: Ekuadorreko Amazonian petrolioa atera zenetik Brasil erdialdeko sabanetan sojaren monolaborantzara, Txileko megamineriatik Argentinako Patagonian fracking bidez hidrokarburoak ustiatu arte.

Baliabide naturalen ustiapena berria ez bada ere, 2000ko hamarkadan jarduera hori biderkatu egin zen Amerikako kontinente osoan. Latinoamerikak baliabide naturalak erauztearen aldeko apustua egin zuen, globalizaziorako lehengaien hornitzaile garrantzitsu gisa duen rolari eusteko.

Estraktibismoaren hedapen horrek hainbat arazo ekarri zituen. Ingurumen- eta gizarte-inpaktuak areagotu egin ziren, eta, horren ondorioz, gero eta istripu gehiago gertatu ziren, eta herritarrek gero eta salaketa eta protesta gehiago jarri zituzten. Erantzun gisa, gobernu eta enpresa batzuek herritarren mugimenduak jazartzeko eta are kriminalizatzeko neurriak hartu zituzten, bereziki indigenen eta nekazarien komunitateek buru zituztenen aurka. Estraktibismoen inguruan sortu ziren gatazkak eta indarkeriak gorabehera, gobernuak horiek babesten jarraitu zuten baliabide horiekiko duten mendekotasun ekonomikoagatik (Gudynas, 2018). ERREF-1

1.2.- Baina, zertan datza estraktibismoa?

Eduardo Gudynasen hitzetan, estraktibismoan sartzen dira prozesatu gabeko baliabide naturalen bolumen handiak mugitzen dituzten jarduerak, edo mugatuak izanik (hau da, lehengaiak), batez ere Ipar Globaleko herrialdeen eskariaren araberako esportaziorako erabiltzen direnak.

Extraktibismoa arpilaketa eta metaketa azaltzen eta ulertzen laguntzen duen kontzeptua da. Batzuen pobretzea eta besteen aberastea. Nahiz eta estraktibismoaren sustriak duela 500 urte hasi, azpimarratzekoa da estraktibismoa ez dela mineraletara edo petroliora mugatzen, baso-, arrantza-, turismo- edo nekazaritza-jarduerak ere barne hartzen baititu.

Erauzketa-dinamikak bere horretan jarraitzen du gaur egun, munduko eskualde edo herrialde batzuk dira lehengaiak erauzten eta ekoizten espezialistak; beste batzuk, berriz, prozesamenduaren eta manufakturatutako ekoizpenaren rola hartzen dute beren gain, askotan pobretutako nazioen baliabide naturalak erabiliz. (Acosta, 2016) ERREF-2.

2000ko hamarkadaren amaieran, Latinoamerikan, estraktibismoari buruzko ikuspegi kritiko berri bat sortu zen. "Latinoamerikako paradoxa" deitutakoa nabarmendu zen. Garai hartan, eskualdeak ezohiko egoera politikoa bizi zuen, elite historikoek egindako eredu neoliberal eta esplotazio neurrigabea hautsi nahi zuten gobernuek.

Hala ere, aldaketa-ahalegin horiek gorabehera, gobernuek kritikatzeko zuten estraktibismo bera edo kanpo-zorraren metaketa beraiek babestu zuten. Lehengaiak esportatzearen mende jarraitzen zuten, ekonomia ahulak mantenduz eta nazioz gaindiko enprekin, nazionalizatzeko ahaleginak egin arren, artean konpromiso fiskal txikia baitzuten. (Lang et al., 2011) ERREF-3

2. Agro-estraktibismoa

2.1.- Munduko Merkataritza Erakundearen Nekazaritzari buruzko Akordioa.

MMEren (Munduko Merkataritza Erakundea) Nekazaritzari buruzko Akordioak Iparraldeko herrialdeen jarrera aldatu zuen nekazaritzaren liberalizaziorantz.

Herrialde horiek, artean, euren nekazaritza blindatu eta babestu egin zuten, neurri eta laguntza handiak emanez elikagaien ekoizpen nazionalerako. Hala ere, estrategia horrek soberakinak sortu zituen, nazioarteko merkatuetan prezio baxuetan saltzen zirenak, eta horrek zaildu egin zuen nekazaritzako esportazioen garapena Hego Globaleko herrialdeetan.

Akordio honek merkataritza-oztopoak murriztea proposatu zuen, baina Iparraldeko herrialdeei mesede egiteko moduan diseinatu zen. Aitzitik, Hegoaldeko herrialdeek beren merkatuak modu muturrekoagoan liberalizatu behar izan zituzten.

Arantzelekoak ez diren neurri protekzionistak muga-zerga bihurtzea.

Akordio horren funtsezko osagaia "tarifikazioa" izan zen, muga-zergak ez ziren hesiak muga-zerga bihurtu baitzituen. Akordioa sortu zenean, nazio

pobretuenak iparraldeko inportazio merkeen uholdearen eraginpean geratu ziren, euren nekazaritza-industriak higatuz.

Hitzarmenak nazioarteko nekazaritza-merkataritza eraldatu zuen, Iparraldeko herrialdeei mesede eginez neurritz kanpo eta Hego Globaleko nekazariak desabantailan jarriz, kanpoko lehia gogor bati aurre ezin eginez (Areskurrinaga, 2008). ERREF 4

2.2.- Zer da Agro-estraktibismoa?

Nekazaritzako elikagaien modelo garaileak planetaren bizitzaren suntsipenera darama. Gainera, GRFC 2023ren (Global Report on Food Crises) ondorioek (Elikadura Krisiei buruzko Munduko Txostena, espainieraz) iradokitzen dute 2030ean gosearekin amaitzeko helburua lortzea gero eta zailagoa dela, elikagaien segurtasun gabezia akutuaren maila handiei aurre egin behar dien biztanleria laugarren urtez jarraian handitu baita 2022an. Ikus elikagaien ekoizpenari eta alferrik galtzeari buruzko daturen bat.

Elikagaiak ekoizteko egungo sistema ideia honetan oinarritzen da: gehiago eta azkarrago ekoiztu behar dugula, hazten jarraitzen duen munduko biztanleria elikatu ahal izateko.

Ikuspegi horrek, askotan, funtsezko alderdiak alde batera uzten ditu, hala nola nork duen elikagaiak eskuratzeko sarbidea, nork erabiltzen dituen, nola banatzen diren eta nekazaritzako elikagaiak eta lehengaiak ekoizteko, garraiatzeko eta kontsumitzeko moduari datxekzion inkongruentzia ekologikoak, beste alde batzuetatik datozen baliabideen mende dagoen sistema global baten barruan.

Agro-estraktibismoaren kontzeptuak ñabardura garrantzitsuak ditu (Veltmeyer, 2023) (REF 07), hala nola:

Eduardo Gudynasek nekazaritzari buruzko estraktibismoa definitzen du monolaborantzara, transgenikoak, makinak eta herbizida kimikoak erabiltzera bideratuta dagoena, produktua lehen mailako merkantzia gisa gutxi prozesatuz edo ez esportatuz. "Industria" terminoa erabiltzeak balio erantsia duen eraldaketa dakarrelako, eta ez esportaziorako ekoizpen primarioa.

Giarricak eta Teubalek iradokitzen dutenez, terminoa "nekazaritza mota jakin bati ere aplikatzen zaio, non estraktibismoak funtsezko baliabideak, hala nola ura eta lur emankorra, eta biodibertsitatea, degradatzen dituen".

Petrasek eta Veltmeyerrek agro-estraktibismo terminoa erabiltzen dute XXI. mendeko nekazaritzaren testuinguruan, argudiatuz Txina eta nazioarteko beste inbertitzaile batzuk “nagusiki nekazaritza-, elikagai- eta energia-produktuen segurtasun-premia asetzeko lurak etiketatzen ari diren bitartean, ekonomia globaleko erauzketa-sektoreko korporazio multinazionalak nagusiki bioerregaien irabazizko merkatua elikatzeaz arduratzen direla olio-palma, azukre-kanabera eta soja ekoiztuz.”

Baina, estraktibista al dira produktu kimikoen erabilera intentsiboa duten eta esportaziora bideratzen diren eskala handiko monolaborantza-mota guztiak?

Jakina, nekazaritza-ekoizpen mota honek hainbat forma har ditzake lurraren kontrolari eta erabilerari, lan-harremanei, soberakinaren banaketari eta oro har produkzioko eta kontsumoko gizarte-harremanei dagokienez. Eskala handiko nekazaritza-praktika batzuek eskulana modu intentsiboan erabiltzea edo modu kooperatiboan kudeatzea ekar dezakete, komunitatean onurak berrinbertituz eta tokiko garapena sustatuz. Hala ere, nekazaritzako eragiketa intentsibo guztiak ez dira berez estraktibistak, eta, beraz, ezinbestekoa da kasu bakoitzean estraktibismoa nola eta zein neurritan aplikatzen den aztertzea.

Nekazaritza mekanizatuaren zenbait formak, sojaren ekoizpenak adibidez, langile gutxi behar ditu eta langabeziara edo lan-baldintzak ez hobetzera eramán dezakete lan-aukera gutxi dituzten arloetan. Horrek paradoxa bat sortzen du, baliabideak ustiatzen dira, baina tokiko biztanleriak ez du onurarik jasotzen, eta ez zaie euren lana eskatzen, eta horrek desplazamendura eta marjinalizaziora eramaten du.

Agro-estraktibismoak tokiko populazioen bizi-baldintzak kaltetzeaz gain, baliabide naturalak ere suntsitzen ditu, hala nola lurzorua eta biodibertsitatea, eta ingurumen- inpaktu larriak eragiten ditu, espezie askorentzat katastrofikoak eta iraunkorrak izan daitezkeenak, baita gizakia berarentzat ere. (M. McKay et al., 2022) (ERREF-06 SARRERA KAP.)

2.3.– Ondorioak.

2.3.1.– Lurra edukitzearen ondorioak, ingurumen-narriadura, laneko eta osasuneko arazoak, Costa Ricako kasu konkretuan.

Aipatu hau adibide bat dela, baina gauza bera gertatzen dela beste produktu batzuekin eta aipatu beste horiek ere.

Costa Ricako eskualdean, nazioz gaindiko korporazioek kontrolatutako eredu intentsiboen baten arabera anana landatzeak eragin negatiboak izan ditu luraren jabegoan, ingurumenean eta tokiko komunitateen lan eta osasun baldintzetan. Eredu hori hainbestera nagusitu da, ezen anana-ekoizpen gehiena enpresa gutxi batzuen esku baitago, ekoizle txikiak merkatuaren zati marjinal batean utziz eta epe laburrera etekinak eskaintzen dituzten, baina epe luzera gizarte- eta ingurumen-kostuak dituzten enpresa handiei beren lurak saltzera edo errentan ematera behartuz.

Laurogeiko hamarkadaz geroztik, nekazari txikiek eta ertainek ikusi dute beren lurak eta estatuaren laguntzak nazioz gaindiko nekazaritza-industria multzoek bereganatzen dituztela, eta horrek eskala txikiko nekazaritzan gainbehera eta soldatapeko eta aldi baterako eskulana handitzea eragin du, etekin egonkorrik gabe eta enpleguan segurtasunik gabe. Horrek, enpleguaren eta soldaten kalitatea okertzea ez ezik, komunitateen desplazamendu behartua, baso-soiltzea eta arazo ekologiko batzuk ere eragin ditu, edateko uraren iturrien kutsadura barne.

Anana landatzearen hedapenak gizarte eta ingurumen gatazka esanguratsua sortu du, talde komunitario eta antolatuek identifikatua, eta gizarte eta ingurumen arloko bidegabekeriez ohartarazten dute, hala nola lurak pilatzeaz, nekazarien familiak lekuz aldatzeaz eta ingurumena degradatzeaz. Kezka horiek kontrastatu egiten dute anana-industriak jasotzen dituen onura fiskalekin eta sorospeneekin, eta enplegua sortzeko sustatzen bada ere, errealitateak agerian uzten du lan-mota prekarioa, gaizki ordaindua eta lanaldi luzeekin, neurri handi batean lan-esku migratzaile irregularraren mende dagoena. (Rodríguez Echavarría & Prunier, 2020) (ERREF-13)

2.3.2.- Emakumeentzako ondorioak, Kolonbiako Montes de Mariako olio-palmondoaren landaketen kasuan.

Kolonbiaren bihotzean, bere bizitzako bost hamarkada baino gehiago nekazaritzari eskaini dizkion Maryuris-en testigantzak nostalgiaren eta etsipenaren zantzuak nahasten ditu. Olio-palmondoaren monolaborantza iritsi baino lehen, bere bizitza, zailtasunak izan arren, ziurtasun soil batek markatzen zuen: ohiko laboreek, arrozak kasu, elikadura segurtasuna ematen zuten. Gaur egun, bira ironiko batean, olio-palmondoaren fruituak, merkataritza-balioa izan arren, ezin dira zuzenean kontsumitu, eta komunitatea diru-trukearen mende egotera behartzen dute, lehendik zeuden genero-egiturek areagotutako dinamika bat baita.

Gaur egungo testuinguruan, emakumeak nekazaritzako industria-sistemaren

periferietara baztertu izan dira, bai maila fisikoan, bai sinbolikoan. Tradizionalki, ordaindu gabeko zaintza-lanaz arduratu izan dira, eta eskualdeko emakumeak esplotazio-geruza berriei aurre egiten ari dira, olio-palmondoaren itzalpean. Gizonak produkzio-zikloaren eragile nagusi bihurtzen dira; emakumeak, berriz, "pepera" rolean, gizonen jarraitzen diete eroritako fruituak inolako babesik gabe eta lan-baldintza prekarioetan jasotzen.

Emakume horiek, askotan gizonen oinarriko ekipamendurik gabe, langileek zuzenean ordaintzen dituzte bildutako frutaren pisuaren arabera, eta hori, askotan, ez da bi dolarretik gorakoa lanaldi oso bakoitzeko. Desberdintasun hori are larriagoa da, batzuek bikotekideen zaintzapean eta kontrolpean lan egin behar izaten dutelako, genero-dinamikekin areagotzen den menderatze-modu bat gauzatuz. Gainera, ugalketa-lana, etxea eta familiako kideak zaintzea barne hartzen duena, nabarmen handitu da palmondoa sartzean, eta presio gehigarria jarri zaie emakumeei.

Panorama iluna da, palmondoa hazteko behar diren agrokimikoen erabilera intentsiboaren ondorioz uraren eta luraren kutsadura jasaten duten komunitateentzat, arnas, larruazal eta digestio gaixotasunak eraginez. Arrainen heriotza masiboa pozoia oroitzen du, haien ingurunea eta gorputzak kutsatzen dituena. Nekazaritza-estraktibismoak genero-desberdintasunak areagotzeaz gain, emakumeen eta hauren bizitza ere prekarizatu egin du, mendekotasun ekonomikoa areagotuz eta etxeko guneetara mugatuz, non indarkeria fisiko eta psikologikoa pairatzeko arriskua areagotzen den. (Landívar-García, 2022) (ERREF-06-KAP 4).

3. Konponbide posibleak planteatzea.

3.1.- Kontsumo arduratsua.

Kontsumo-ereduak aldatzen ari dira, herrialde garatuak teknologia eta ekoizpena direla eta. Kontsumoak funtsezko zeregina du aurrerapen ekonomiko eta sozialean, eta bizitzako hainbat arlotan du eragina, hala nola lanean eta aisialdian. Horren arrazoia da pertsonen beren premia pertsonalak azkar ase nahi dituztela. Hala ere, gehiegizko kontsumo horrek kalte egin diezaiokie ingurumenari eta arazo sozialak eragin ditzake.

Hala ere, garrantzitsua da onartzea kontsumo-eredu azkar horrek ondorio kaltegarriak dakartzala. Alde batetik, ingurumenari egiten zaion kaltea areagotzen ari da, eta, bestetik, kostu sozialak sortzen ditu. Faktore kezkarrien artean honako hauek daude: baliabide naturalen kontserbazioari arreta gutxi jartzea, kontsumitzen ditugun

ondasunen jatorriari eta ekoizpen-prozesuari buruzko informazio zehatzik ez izatea, herrialde industrializatuek eragindako kutsadura handia eta baliabideen kontsumoan dagoen desoreka; izan ere, munduko biztanleriaren % 20k, gutxi gorabehera, eskura dauden baliabide energetikoen eta ur-baliabideen ehuneko neurritz kanpoko kontsumitzen du. Erronka horien aurrean, kontsumo arduratsua kontzeptua irtenbide integral gisa aurkezten da (Carrillo Punina, 2017).

Kontsumo arduratsua esamoldeak esan nahi du behar dugunari buruz pentsatzen duguna aldatzea. Gizarte justuago eta jasangarriago bat eraikitzen lagunduko duten gauzak aukeratzea da kontua. Erabaki horiek hartzean, produktuak egiteko eta banatzeko modua alda dezakegu, bidegabeak edo kaltegarriak izan ohi diren ohiko metodoetatik aldenduz, hala nola onura ekonomikoa bakarrik bilatzen dutenetatik, beste kultura batzuei balioa kentzen dietenetatik edo arauz kanpoko beste identitate eta bizitza batzuk diskriminatzen dituztenetatik.

Duela 40 urte baino gehiagotik, modu kontzientean eta arduratsuan kontsumitzearen ideia garrantzitsua izan da bizitzeko modu etiko eta jasangarriagoak sortzeko. Ideia hori gizarte-mugimendu askok babestu dute, hala nola auzo-taldeek, ingurumenaren aldeko aktibistek, bakezaleek, kooperatibismoak, ekonomia sozial eta eraldatzaileak, garapenerako lankidetzak eta bidezko merkataritzak, etab. Ikuspegi hori gehiegizko kontsumoak eragindako gizarte- eta ingurumen-arazoei erantzuteko sortu da, eta arazo hori joan den mendearen erdian hasi zen "kontsumo-gizartearen" garaian, publizitate eta marketin handiak bultzatuta (Ekonomia Eraldatzailea, 2020). ERREF-0

IRIZPIDEAK

Kontsumo arduratsua egiteak esan nahi du kontsumoak benetako beharretara egokitzea, erosiko duguna benetan behar ote dugun galdetuz. Erabakiak hartzeko prozesu honetan, garrantzitsua da honako hauek baloratzea:

1. INGURUMEN-INPAKTUA, EROSTEN DUGUN PRODUKTUAREN BIZI-ZIKLOAREN IKUSPUNTUTIK, EKOIZPENA, GARRAIOA, BANAKETA ETA KONTSUMOA ETA SORTZEN DITUEN HONDAKINAK.
2. LAGUNDU NAHI DUGUN MERKATARITZA-MOTA.
3. EROSTEN DUGUNAREN KALITATEA, ONDASUN OSASUNGARRI ETA IRAUNKORRAGOAK EROSTEKO.

Kontsumo-eredu jasangarriago baterantz joan ahal izateko, beharrezkoa da gaur egun baliabide naturalen ekoizpenaren eta kontsumoaren artean sortzen den banaketan aurrera egitea. Horretarako, beharrezkoa da:

1. BALIABIDE NATURAL BERRIZTAGARRIAK EZ ERABITZEA BEREN BERRITZETASA BAINO ABIADURA HANDIAGOAN.
2. BALIABIDE NATURAL EZ BERRIZTAGARRIAK BESTE BALIABIDE BERRIZTAGARRIEKIN ORDEZKATZEKO TASAREN PAREKO ERITMOAN ERABILTZEA.
3. HONDAKINEN EMISIOAK ETA KUTSADURAK EZ GAINDITZEA EKOSISTEMAK ASIMILATZEKO ETA AUTOARAZTEKO GAITASUNA.

3.2.– Ekonomia sozial eta eraldatzailea.

Ekonomia Sozial eta Eraldatzailea elkarrekikotasunean, eskuzabaltasunean, solidaritatean eta lankidetzan oinarritutako ikuspegia lehenesten duen alternatiba ekonomikoa da, pertsonak eta bizitzaren sostengagarritasuna enpresa-irabazien aurretik jarriz. Garapen nagusiaren ikuspegiari kontrajarrita –espekulazioan eta hazkundearen eta kontsumoaren paradigma jasangaitzean oinarritzen dena, irabaziak maximizatzeko helburu bakarrarekin–, ESS giza garapen lokal eta alternatibo batera bideratzen da, ekitate eta justizia sozialaren printzipioen arabera. (Carlos Pérez et al., d.g.)

REASek (Ekonomia Alternatibo eta Solidarioko Sareen Sareak) ESSren printzipioak definitu ditu 1995ean sortutako eta hurrengo urteetan berrikusitako Printzipioen Gutunaren bidez. (Ekonomia Eraldatzailea, 2022). ERREF-0

1. PRINTZIPIOA – EKITATEA

Giza harremanetan eta planetarekiko harremanetan dauden desberdintasunak eta zapalkuntzak gainditzea. Berdintasunetik haratago doa, justizia eta aniztasuna barne, aukera-berdintasunaren, baliabideen eta erantzukizunen banaketa justuaren eta bizitza duina izateko eskubidearen alde eginez.

2. PRINTZIPIOA – LAN DUINA

Enplegu bidezkoa, osasungarria eta askatzailea sustatu nahi du, lankidetzan, soldata-orekan, jabetzan parte hartzean eta produkzio-erabakietan oinarrituta. Helburua da

ondasunak eta zerbitzuak modu ekitatiboan eta jasangarrian ekoiztea. Pobretzeari eta prekarizazioari aurre egiteko, norbanakoaren eta taldearen ongizatea, trebetasun pertsonalen garapena eta kalitatezko enplegu egonkorren sorrera sustatzen duten ekimen kooperatibo, autogestionatu eta gardenak proposatzen ditu.

3. PRINTZIPIOA – JASANGARRITASUN EKOLOGIKOA

Bioaniztasuna eta ekosistemak babesteko baliabide natural eta energia gutxiago erabiltzea proposatzen du, planetako baliabideak mugatuak baitira. Helburua da ingurumen-krisiari erantzutea, Lurreko bizitza errespetatzen eta zaintzen duen ikuspegia sustatuz, kalte gehiago prebenitzen eta dagoeneko eragindakoak konpontzen saiatuz, naturarekin harmonian bizi diren kulturetan inspiratuz. Gainera, lan-ezegonkortasuneko eta desberdintasuneko egungo arazoen aurrean, justizian eta elkartasun globalean oinarritutako sistema bat iradokitzen du, aberastasuna modu justuan banatzera eta ingurumena eta, oro har, bizitza zaintzera bideratuta dagoena.

4. PRINTZIPIOA – LANKIDETZA

Elkarrekin lan egitea eta erakundeen artean elkarri laguntzea sustatzen du, lehiatu eta isolatu beharrean. Mutualismoa eta kooperatibismoa bezalako ideietan inspiratzen da, eta beste gizarte-mugimendu batzuekin lan egiten du estrategiak batera sortzeko. Horrek berekin dakar ideiak partekatzea, sarean lan egitea eta ahaleginak eta baliabideak konbinatzea, elkarren onurarako. Ikuspegi horrek kudeaketa demokratikoago, bidezkoago eta jasangarriago batera garamatza. Gainera, lankidetzari buruz ikastearen garrantzia azpimarratzen du, komunitateak eta eskualdeak hobeto ulertzeko.

5. PRINTZIPIOA – ABERASTASUNAREN BIDEZKO BANAKETA

Erakundeek beren diruarekin arduratsuak izan behar dute, batez ere euren irabaziak nola sortzen, berrinbertitzen eta banatzen dituzten kontuan izanik. Helburua soberakin horiek pertsonen beharrak asetzeko modu zuzen eta ekitatiboan erabiltzea eta banatzea da, bidezko ordainsaria jasoko dutela eta beren bizi-proiektuak lagunduko dituen giroan lan egingo dutela ziurtatuz. Horrek ere erakundearen finantzak indartzen laguntzen du, epe luzerako independentziari eta bideragarritasunari eutsiz. Gainera, ekonomia sozial eta eraldatzaileak berezko finantzaketa-sistemak sortzera animatzen da, ingurumenari eta gizarteari laguntzeko. Era berean, pertsona eta erakundeek kontsumo kontzientea eta hezkuntza ekonomikoa jasotzea sustatzen da, solidaritatean eta justizia sozialean oinarritua.

6. PRINTZIPIOA – INGURUNEAREKIKO KONPROMISOA

Tokiko komunitatean hainbat talderekin gertutik lan egiteko konpromisoa hartzen du. Komunitatean oinarriturik ekoizteko, banatzeko eta kontsumitzeko moduak sustatzen ditu, gizartea eta ingurumena hobetzeko tokian tokiko mailatik hasi eta globalera. Arreta berezia jartzen du egoera zailtan dauden pertsoneri laguntzean, pertsona horiei toki egitea eta sistema sozioekonomikoa aldatzea bilatuz, bidezkoagoa izan dadin. Hori lortzeko, garrantzitsua da Ekonomia Sozial eta eraldatzaileko kideek elkarrekin lan egitea eta beste sareekin aliantzak osatzea. Horrek lagundu egiten du solidarioak izango diren ekonomia, gizartea eta politika sortzen, arrazakeriaren aurka borrokatu eta kultura eta genero guztiak errespetatuko dituztenak. Beste gizarte-talde eta erakundeekin lan egitea funtsezkoa da komunitatea hobetuko duten politikak eta estrategiak garatzeko.

2.3.– Bidezko merkataritza.

Bidezko Merkataritza 40ko hamarkadan sortu zen nazioarteko mugimendu bat da, ohiko merkataritza-ereduaren alternatiba gisa. Helburua da ekonomikoki eta sozialki desabantailan dauden ekoizle, nekazari eta artisau txikiei laguntzea, euren produktuak ekoizteko eta merkaturatzeko modu bidezkoagoak eta jasangarriagoak eskainiz.

Ikuspegi komertzial honek pertsonak eta ingurumenaren zaintza jartzen ditu erdigunean, langile guztiekiko errespetuzko tratua eta baliabide naturalen erabilera arduratsua ziurtatuz.

Bidezko merkataritzaren barruan, ekoizle txikiek produktuak zuzenean merkatuan saltzeko aukera dute, bidezko eta ekitatibozko baldintzetan. Horrek harreman zuzenagoa eta solidarioagoa ezartzen du ekoizleen eta kontsumitzen dutenen artean, ekoizleen ahalegina balorizatuz eta bezeroak beren komunitateen garapenean parte hartzera motibatuz. Gainera, landako langileentzako eta artisautzarako lan-baldintza duinak bermatzera bideratuta dago, haien batasuna eta indartzea sustatuz.

1. Ekonomikoki baztertuta dauden ekoizle-erakundeentzako aukerak sortzea: bazterketa ekonomikoko egoeran dauden ekoizleei eta langileei laguntzea, bai elkartetan, kooperatibetan, familia-enpresetan, bai langile autonomoetan. Helburua da haien segurtasun ekonomikoko egoera ahalduntze sozial eta ekonomiko bihurtzea.

2. Gardentasuna eta erantzukizuna: erakundeek gardenak izan behar dute beren kudeaketan eta merkataritza-harremanetan, eta alderdi interesdun guztiei eman behar

diete kontu. Funtsezkoa da informazio komertzialaren konfidentzialtasuna errespetatzea eta komunikazio-kanal ireki eta parte-hartzaileak ezartzea, kideak, ekoizleak eta langileak erabakiak hartzerakoan inplikatzeko.

3. Bidezko Merkataritza Praktikak: Printzipio honen ardatza baztertutako ekoizleak justiziaz tratatzea da, bidezko ordainketak garaiz bermatuz eta konpromiso komertzialak mantenduz. Konfiantzan eta elkarrekiko errespetuan oinarritutako epe luzerako merkataritza-harremanak ere sustatzen ditu.

4. Bidezko ordainketa: bidezkoa eta iraunkorra den soldata ordaintzea, modu gardenean negoziatua. Soldata justua duintasunez bizitzeko aukera ematen duena da, oinarritzko premiak asetzen dituen eta ezustekoetarako aurrezteko aukera ematen duena.

5. Hurrek lanik ez egitea eta derrigorrezko lanaren absentzia bermatzea: hezkuntza eta ongizaterako kaltegarriak diren baldintzetan lan egiten duten adin txikikorik ez dagoela ziurtatzea, eta derrigorrezko lanik ez dagoela ezta pertsonen salerosketarik ere ziurtatzea.

6. Diskriminaziorik eza, Genero-ekitatea, Emakumeen ahalduentze ekonomikoa eta Elkartzeko askatasuna: pertsona guztientzako aukera eta soldata berdintasuna sustatzea, generoa, arraza edo sexu-orientazioa kontuan hartu gabe. Halaber, babesten du langileek sindikatuak osatzeko eta negoziazio kolektiboetan parte hartzeko duten eskubidea.

7. Lan Baldintza Onak: Lantoki seguru eta osasungarria bermatu nahi da, laneko osasun- eta segurtasun- legeak errespetatuz eta ordutegi eta lan-baldintza egokiak eskainiz.

8. Gaitasunen Garapena bultzatzea: ekonomikoki baztertuta dauden ekoizleen trebetasunak eta gaitasunak hobetzea, ekoizpena eta merkatuetarako sarbidea hobetzeko prestakuntza eta laguntza eskainiz.

9. Bidezko Merkataritza sustatzea: bidezko merkataritzari, haren helburuei eta beharrei buruzko ezagutza handitzea eta haren jardunbideak sustatzea. Produktuei eta ekoizleei buruzko informazio gardena ere ematen du.

10. Ekintza Klimatikoa eta Ingurumenaren Babesa: bidezko merkataritzan ingurumena zaintzearen garrantzia azpimarratzen da, hondakinak sortzeko eta minimizatzen praktikak jasangarriak barne. Halaber, herrialde pobretuei klima aldaketaren erronkei

aurre egiteko ematen zaien laguntza azpimarratzen da.

4. Ekologia integrala, Guztion Ongizatearen printzipioa.

Ekologia integrala ezin da guztion ongizatearen noziotik bereizi, zeregin erabakigarria eta bateratzailea du etika sozialean. Nozio hori komunitateei eta gizabanakoei euren potentzial gorena modu sinpleagoan eta osoagoan lortzeko aukera ematen dieten baldintza sozialen multzoari dagokio.

Guztionez ongizatearen kontzeptu horrek giza duintasunarekiko oinarrizko errespetua eskatzen du, pertsonaren garapen osorako beharrezkoak diren oinarrizko eskubide besterenezinak bermatuz. Gainera, gizarte-ongizatearen eta hainbat gizarte-talderen aurrerapenaren alde egiten du. Guztion ongizateak bake soziala ere eskatzen du, ordena egonkor eta seguruan oinarritzen dena, justizia banatzaile egokirik gabe ezinezkoa dena, eta justizia horren faltak beti gatazketara eramaten du. Beraz, gizarteak, oro har, eta bereziki Estatuak, guztion ongizatea defendatzeko eta sustatzeko erantzukizuna du.

Desberdintasun globalen egungo testuinguruan eta baztertutako eta oinarrizko giza eskubiderik ez duten pertsonen gorakadan, guztion ongizatearen printzipioa solidaritate-agindu bihurtzen da, eta behartsuenen aldeko lehenetsun irmoa. Hautu horrek esan nahi du lurraren baliabideak partekatutako ondare direla, baina, era berean, pobretutako pertsonen duintasuna balioestea eskatzen du, eta hori funtsezkoa da guztien ongizatea benetan lortzeko (Frantzisko aita santua, 2015).

[Ekologia integrala eta guztion ongizatea ezin hobeto lerrokatzen dira bidezko merkataritzaren, kontsumo arduratsuaren eta ekonomia sozial eta eraldatzailearen printzipioekin.](#) Mugimendu horiek giza duintasuna errespetatzen duten eta baliabideen banaketa bidezkoagoa bilatzen duten praktikak sustatzen dituzte. Guztion ongizatearen printzipioak bezala, komunitate zaurgarriari laguntzearen garrantzia azpimarratzen dute, baita guztiek garapen integralerako beharrezkoa dena eskura dutela bermatzearen garrantzia ere. Ahalegin kolektibo horien bidez, gizarte justuagoa eta jasangarriagoa sortu nahi da, non gizabanako bakoitzaren ongizateak komunitate osoaren ongizateari lagunduko dion.

5. 2030 Agendarako ekarpena.

Garapen Jasangarriko 2030 Agenda Nazio Batuetako herrialde kideek 2015ean onartutako ekintza globaleko plana da. Agenda horrek Garapen Jasangarriko 17

Helburu (GIH) ezartzen ditu, gizarte-, ekonomia- eta ingurumen-alderdiak lantzen dituzten 169 helburu espezifikorekin. Helburu horien artean daude pobrezia desagerraraztea, osasuna eta hezkuntza hobetzea, desberdintasuna murriztea eta ingurumena babestea. 2030 Agendak bakea eta oparotasuna sustatzen ditu eta lankidetzaren globalaren garrantzia azpimarratzen. Bere helburu nagusia 2030. urterako mundu osoko pertsona guztientzako garapen jasangarria bermatzea da (Nazio Batuak, 2015).

17 helburuetako bat, 12. zenbakia -ekoizpen eta kontsumo arduratsua- kontsumo eta ekoizpen jasangarriko modalitateak bermatzea da.

5.1.- 12. GIH - Ekoizpen eta kontsumo arduratsua.

Munduko kontsumoa eta ekoizpena (munduko ekonomiaren indar bultzatzaileak) ingurumen naturalaren eta baliabideen erabileraren mende daude, eta horrek eragin suntsitzaileak izaten jarraitzen du planetan.

Azken mendean lortutako aurrerapen ekonomiko eta sozialarekin batera, ingurumena degradatu egin da, eta horrek arriskuan jarri du gure etorkizunaren garapena (eta gure biziraupen bera ere).

Hona hemen gertaera eta zifra batzuk:

- Urtero, kalkuluen arabera, ekoiztutako janari guztiaren herena (1300 milioi tona, bilioi dolar inguruko balioarekin) usteldu egiten da kontsumitzaileen eta minoristen zabor-ontzietan, edo hondatu egiten da, garraio eta bilketa-praktika eskasengatik.
- Mundu guztiak bere bonbillak aldatuko balitu energetikoki eraginkorrak diren bonbillak jarriz, 120 000 milioi dolar estatubatuar aurreztuko lirateke urtean.
- 2050ean munduko biztanleria 9600 milioi pertsonara iristen bada, ia hiru planetaren baliokidea beharko litzateke egungo bizimoduari eusteko beharrezkoak diren baliabide naturalak emateko.

Kontsumo eta ekoizpen jasangarria gutxiagorekin gehiago eta hobeto egitean datza. Horrez gain, hazkunde ekonomikoa eta ingurumen-degradazioa bereizi nahi dira, baliabideen eraginkortasuna handitu eta bizimodu jasangarriak sustatu.

Kontsumo eta ekoizpen jasagarriek ere nabarmen lagun dezakete pobrezia arintzen eta ekonomia berdeetara eta karbono-isuri txikietara igarotzen. (Nazio Batuak. (s.f.).

5.2.-12. GIHen helburu espezifikoak:

12.1 Kontsumo eta Ekoizpen Jasagarriko Modalitateei buruzko Programen Hamar Urteko Esparrua aplikatzea, herrialde guztien parte-hartzearekin eta herrialde garatuen gidaritzapean, garapen bidean dauden herrialdeen garapen-maila eta gaitasunak kontuan hartuta.

12.2 Hemendik 2030era bitartean, natura-baliabideen kudeaketa jasagarria eta erabilera eraginkorra lortzea.

12.3 Hemendik 2030era bitartean, munduko elikagaien bataz besteko alferrik galtzea erdira murriztea txikizkako salmentan eta kontsumitzaileen mailan, eta ekoizpen- eta hornidura-kateetako elikagaien galerak murriztea, uztaren ondorengo galerak barne.

12.4 Hemendik 2020ra, produktu kimikoen eta hondakin guztien kudeaketa ekologikoki zentzuzkoa lortzea bizi-zikloan zehar, hitzartutako nazioarteko esparruei jarraiki, eta atmosferara, uretara eta lurzorura isurketa nabarmen murriztea, giza osasunean eta ingurumenean dituzten ondorio kaltegarriak minimizatzeke.

12.5 Hemendik 2030era bitartean, hondakinen sorrera nabarmen murriztea, prebentzio-, murrizketa-, birziklatze- eta berrerabilpen-jardueren bidez.

12.6 Enpresak, bereziki enpresa handiak eta enpresa transnazionalak, praktika jasagarriak hartzera bultzatzea eta txostenak aurkezteko zikloan jasagarritasunari buruzko informazioa jartzera.

12.7 Jasagarriak diren eskuratze publikoko praktikak sustatzea, politika eta lehentasun nazionalekin bat etorritik.

12.8 Hemendik 2030era bitartean, mundu osoko pertsonen garapen jasagarriarako eta naturarekin harmoniazko bizimoduetarako informazio eta ezagutza egokiak izatea bermatzea.

12.a Garapen bidean dauden herrialdeei euren gaitasun zientifikoa eta teknologikoa sendotzen laguntzea, kontsumo eta ekoizpen jasagarriagoko

modalitateetarantz aurrera egiteko.

12.b Garapen jasangarrian izango dituen ondorioak zaintzeko tresnak egitea eta aplikatzea, lanpostuak sortuko dituen eta tokiko kultura eta produktuak sustatuko dituen turismo jasangarria lortzeko.

12.c Kontsumo antiekonomikoa sustatzen duten erregai fosilentzako sorospen ez-eraginkorrak arrazionalizatzea, merkatuaren distorsioak ezabatuz, egoera nazionalen arabera, baita zerga-sistemak berregituratuz eta sorospen kaltegarriak pixkanaka ezabatuz ere, halakorik dagoenean, ingurumen- inpaktua islatzeko, garapen bidean dauden herrialdeen behar eta baldintza espezifikoak erabat kontuan hartuta eta garapenean izan ditzaketen ondorio kaltegarriak minimizatuz, pobreak eta kaltetutako komunitateak babesteko.

4. Bibliografia

- Acosta, A. (2016). Aporte al debate: El extractivismo como categoría de saqueo y devastación. *Fiar*, 9.2, 25-33.
- Areskurrinaga, E. (2008). La liberalización agrícola y el aumento de la inseguridad alimentaria mundial. *Cuadernos Bakeaz*, 86.
- Carlos Pérez, J., Castresana, M., Etxezarreta, E., Luis, E., & Aldanondo, G. (n.d.). Economía Social, Empresa Social y Economía Solidaria: diferentes conceptos para un mismo debate *Ekonomia soziala, enpresa soziala eta ekonomia solidarioa: kontzeptu ezberdinak eta eztabaida berbera*. www.hegoa.ehu.es
- Carrillo Punina, Á. (2017). Factores que impulsan y limitan el consumo responsable. *ECA Sinergia*, 8(2), 99. https://doi.org/10.33936/eca_sinergia.v8i2.728
- Economía Solidaria. (2020). Consumo responsable. Recuperado de <https://www.economiasolidaria.org/wp-content/uploads/2020/08/consumo-responsable-en-economiasolidaria-org.pdf>
- Economía Solidaria. (2022). Carta de la Economía Solidaria 2022. Recuperado de https://www.economiasolidaria.org/wp-content/uploads/2022/06/Carta_de_la_Econom%C3%ADa_Solidaria_2022_cast.pdf
- Francisco, P. (2015). *Laudato Si'*: Sobre el cuidado de la casa com n (Capítulo 4: Una

ecología integral). Ciudad del Vaticano: Libreria Editrice Vaticana.

- Gudynas, E. (2018). Extractivismos: el concepto, sus expresiones y sus múltiples violencias.
- Papeles de Relaciones Ecosociales y Cambio Global, 143, 61–70.
- Landívar-García, N. (2022). La inclusión de género en la producción de agrocombustibles en la costa de Ecuador. Promesas ilusorias de desarrollo rural en el marco de un nuevo extractivismo agrario. In L. Sablich, S. Victory, & M. Alemanni (Eds.), *Extractivismo Agrario en América Latina* (pp. 221–258). Consejo Latinoamericano de Ciencias Sociales .
- Lang, Miriam., Mokrani Chávez, Dunia., Jarrín, S., & Grupo Permanente de Trabajo sobre Alternativas al Desarrollo. (2011). Más allá del desarrollo (S. Jarrín, Ed.; 1a). Fundación Rosa Luxemburgo/Abya Yala.
- M. McKay, B., Alonso-Fradejas, A., & Ezquerro-Cañete, A. (2022). Introducción. In *Extractivismo Agrario en América Latina* (pp. 11–46).
- Naciones Unidas. (2015, septiembre). La Asamblea General adopta la Agenda 2030 para el Desarrollo Sostenible. Naciones Unidas – Objetivos de Desarrollo Sostenible. Recuperado de <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/2015/09/la-asamblea-general-adopta-la-agenda-2030-para-el-desarrollo-sostenible/>
- Naciones Unidas. (s.f.). Consumo y producción sostenibles. Naciones Unidas – Objetivos de Desarrollo Sostenible. Recuperado de <https://www.un.org/sustainabledevelopment/es/sustainable-consumption-production/>
- Rodríguez Echavarría, T., & Prunier, D. (2020). Extractivismo agrícola, frontera y fuerza de trabajo migrante: La expansión del monocultivo de piña en Costa Rica. *Frontera Norte*, 32, 1–25. <https://doi.org/10.33679/rfn.v1i1.1983>
- Veltmeyer, H. (2023). La dinámica del agroextractivismo en América Latina. *Revista Latinoamericana de Estudios Rurales*, 8(15).